

Plukovník gšt. ing. Jiří Nečas

SOVĚTSKÉ *operační umění*

Košický vládní program stanovil **budovat naši armádu po vzoru armády Sovětské**. V plném rozsahu byla tato správná cesta nastoupena po dějinném vítězství dělnické třídy v únoru r. 1948. Dělo se tak i v **oblasti vojenského umění**, když sovětská strategie, operační umění a taktika se staly základem našich nových řádů a předpisů byly vyučovány na vojenských školách a jejich závěry realizovali v praktické činnosti velitelé, štáby i vojska.

Při pohledu zpět můžeme však již v první polovině 60tých let najít počátek snahy některých jednotlivců i kolektivů po „specifickém“ výkladu pouček a závěrů sovětského vojenského umění. Tyto snahy později — zvláště v roce 1968 — přerostly v otevřenou činnost, směřující k revizi principů sovětského vojenského umění u nás. A nejenom vojenského umění, ale i doktrinálních závěrů.

Různé časopisy, publikace a vědecké práce příslušníků armády zveřejňovaly nesprávné a škodlivé názory, což vedlo k nejasnostem a zmatkům v hlavách příslušníků velitelského sboru.

Tímto článkem chci přispět k obnovení správného výkladu sovětského vojenského umění vůbec a sovětského operačního umění zvláště, s důrazem na objasnění **vývoje a základů soudobého sovětského operačního umění**.

* * *

V souvislosti se známými zákony o závislosti války na rozvoji ekonomiky, můžeme v historii vývoje sovětského operačního umění najít určitá období.

Sovětské operační umění se zrodilo po VŘSR, kdy se mladá Sovětská republika musela bránit intervenci imperialistických států a jeho vznik hodnotíme jako kvalitativní skok ve vojenské vědě a vojenském umění. Výstavba armády byla prvořadým úkolem prvního socialistického státu. Byly vytvořeny fron-

ty, armády a dokonce po prvé v historii válek i dvě jezdecké armády. V. I. Lenin sehrál rozhodující úlohu nejen v oblasti výstavby ozbrojených sil, ale i při vytváření nového vojenského umění. Při tvorbě operačního umění vycházeli ze zkušeností první světové války a hlavně z praxe a zkušeností sovětských velitelů a štábů. Jestliže první světová válka se stala poziciční a útočné operace v ní měly jen omezený úspěch, pak v řešení útočných operací velitelů svazů mladé Rudé armády můžeme vidět nové, pokrokové prvky. Ukažme si to na charakteristice a rozmachu útočných operací.

Tak např. útočná operace ke zničení KOLČAKA probíhala v pásmu širokém 620 km a do hloubky 350 km. Trvala 32 dní, tj. průměrné tempo operace 11 km za den. WRANGELA zničila útočná operace frontu v pásmu širokém 400 km a 120 km hlubokém jen za 6 dní, tzn. s tempem 20 km za den. Útočící front byl učeněn do dvou operačních sledů — v 1. sledu tři vševojskové armády a ve 2. sledu dvě jezdecké armády, které rychlým rozvinutím operace do hloubky zabezpečily její vysoké tempo.

Sovětské operační umění se začalo úspěšně rozvíjet po definitivním vítězství sovětské moci nad nepřáteli socialismu v SSSR. K tomu přispělo i to, že v roce 1924 byla vytvořena katedra armádních operací ve Vojenské akademii FRUNZEHO a v roce 1936 byla založena Vojenská akademie generálního štábu ozbrojených sil SSSR. Na rychlém rozvoji sovětského operačního umění se velkou měrou podílela řada nadaných a zkušených vojevůdců, jako např. FRUNZE, TUCHAČEVSKÝ, ŠAPOŠNIKOV a další. Hlavním závěrem, vyplývajícím z tehdejšího rychlého rozvoje průmyslu (automobilního, tankového, leteckého, slaboproudého apod.), bylo odmítnutí poziciční války (srovnej s Francií) a tvrzení, že příští válka bude vysoce manévrová (ne však „blesková“). Za hlavní druh operace považovali útočné operace.

Bádání v oblasti operačního umění vyústilo v rozpracování **teorie hluboké útočné operace**, která počítala s širokým použitím tanků, letectva a výsadek.

Podle této teorie front mohl útočit v pásmu 300 km (armáda 150—200 km) širokém do hloubky 150—200 km. Obranu nepřítele prolamoval front v šířce 60—80 km (armáda do 30 km), přičemž se počítalo s vytvořením těchto hustot: v tancích 60—70 na 1 km, v dělech a minometech 70—75 na 1 km fronty.

Vzhledem ke známým skutečnostem, spojeným se ztrátou vojenských kádru v letech 1937/38 nebyly některé otázky rozpracovány (např. počáteční období války, použití tanků a letectva, velení). To se nepříznivě projevilo v roce 1941 po napadení SSSR fašistickým Německem.

Široký rozvoj sovětského operačního umění, zvláště v oblasti teorie obranných a útočných operací, probíhal v letech Velké vlastenecké války, kdy v průběhu války teoretické závěry byly aplikovány a úspěšně prověřovány v praxi (hlubší rozbor tohoto období nemohu uvést v tomto článku).

Poměrně přesně mohu uvést **periodizaci rozvoje sovětského operačního umění po Velké vlastenecké válce**.

1. období do roku 1953 je charakteristické využitím zkušeností Velké vlastenecké války, přičemž již byly brány v úvahu nová výzbroj a organizace vojsk (motorizace a mechanizace armád, začlenění tankových divizí do armád a mechanizovaných armád do frontu apod.). Bylo pokračováno v rozpracování „teorie hluboké útočné operace“, přičemž charakteristika tehdejších frontových operací při cvičeních byla v průměru tato: šířka pásma 250—300 km, hloubka operace 350—400 km, trvání operace 13—15 dnů, tempo operace okolo 25 km za den.

2. období začalo v roce 1954, kdy se začínají používat jaderné zbraně a celková příprava na jadernou válku. Teorie přípravy a vedení operací s použitím jaderných zbraní však byla vypracována již dříve (příslušný předpis vydán v r. 1953). V závislosti na zvyšování předpokládaného počtu použitých jaderných zbraní a zavádění raketové techniky můžeme toto období dělit ještě dále:

— **první etapa** (1954—1956), kdy jaderné zbraně používal front pouze na směr hlavního úderu a kdy front dostal na operaci přiděleno 30—50 jaderných pum.

Teorie sovětského operačního umění tentokrát ještě byla plně závislá na zkušenostech Velké vlastenecké války. Při cvičeních front útočil v pásmu širokém 250—300 km a do hloubky 450 km s tempem 30—50 km za den;

— **druhá etapa** (1957—1960) je charakterizována přidělováním většího množství jaderných nábojů (front pro útočnou operaci do 280 kusů) a používáním raketových vojsk (taktického a operačně taktického dosahu). Frontové operace byly procvičovány v pásmech širokých okolo 500 km, do hloubky do 800 km a s tempem 60 km za den;

— **třetí etapa** od roku 1960, kdy začíná rychlý rozvoj „raketových vojsk strategického určení“, jako hlavního druhu ozbrojených sil a kdy například technické vlastnosti tanků dovoluji vést operaci této etapy: šířka pásma 500 km, hloubka úkolu 1 000 km (i více), tempo do 100 km za den. Frontu může být pro útočnou operaci přiděleno do 500 jaderných nábojů.

Historie prokázala, že sovětské operační umění, založené na marx-leninském učení o válce a armádě a praktických zkušenostech draze vykoupených životy miliónů sovětských lidí, je jediné správným učení o použití operačních svazů ve válce ke splnění úkolů, které vytyčuje vojenská strategie. Jeho zásady a závěry jsou plně závazné pro každou armádu socialistických států, včetně Československé lidové armády. Pro nás z toho vyplývá jednoznačně — všemi tvůrčími silami přispívat k dalšímu rozvoji operačního umění v našich štábech, školách i vědeckých pracovištích, chránit jeho čistotu a odmítat jakékoli cizí nepřátelské vlivy.

— * —

Sovětské operační umění je nauka o použití operačních svazů ve válce pro splnění úkolů, které určuje strategie. Jeho předmětem je výzkum a rozpracování otázek, týkajících se operací jako souhrnu činností různých druhů vojsk v rámci operačního svazu.

Ve spojitosti s „revolucí ve vojenství“, spočívající v zavedení jaderných a raketových zbraní a jiných druhů nové bojové techniky, sovětské operační umění prošlo některými změnami. Jejich podstata vyplývá z vojenskotechnického přezbrojování, nového obsahu sovětské vojenské doktríny, změn organizačních struktur ozbrojených sil, rozpracování nových zásad vojenského umění a rozvoje bojové přípravy vojsk.

Obsahem sovětského operačního umění je teorie a praxe přípravy a vedení operací a bojové činnosti operačními svazy druhů ozbrojených sil v podmínkách širokého použití zbraní hromadného ničení.

Sovětské operační umění se zabývá:

- zkoumáním charakteru operací,
- rozpracováním zásad operačních svazů v ozbrojeném zápase a teorie a praxe organizace a vedení operací a bojové činnosti operačních svazů,

— vyhledáváním nejefektivnějších způsobů použití jaderných zbraní a zvyšování bojové pohotovosti vojsk,

— zdokonalování operačního zabezpečení a velení.

Přitom všechny operace a bojová činnost jsou zkoumány v rámci „strategické operace na válčišti“ jako nového způsobu ozbrojeného zápasu.

Obsah a rozvoj sovětského operačního umění ovlivňuje:

— výstavba ozbrojených sil, kterou řídí komunistická strana, vytyčuje úkoly pro jejich výstavbu;

— možný charakter budoucí války, kdy především v podmínkách hromadného použití jaderných zbraní lze dosáhnout jejich cílů v krátkých lhůtách. Důležitou otázkou je příprava a průběh prvních operací při zahájení války, jejichž cílem je zmařit jaderné napadení nepřítele. Hlavním prostředkem k uskutečnění tohoto cíle jsou strategické rakety středního dosahu;

— stav vlastních ozbrojených sil, tj. jejich organizační struktura, vybavenost zbraněmi a technikou, vysoký morální duch jejich příslušníků a úroveň bojové přípravy. Přitom nová výzbroj a technika vyžadují rozpracování nových způsobů jejich použití a vedení bojové činnosti;

— **stav ozbrojených sil pravděpodobného nepřítele** (příprava vojsk, jejich morální stav, bojové zkušenosti, výzbroj, teorie a praxe vojenského umění). Všestranné zhodnocení stavu nepřítele je nezbytné především pro správné ocenění podmínek příští možné války;

— **vojensko-geografické podmínky válčiště**, které kromě jiného mají značný vliv na způsoby bojové činnosti, na rozmach a tempo operací;

— **zkušenosti minulých válek**, které je třeba využívat v závislosti na nových bojových prostředcích a nových organizačních strukturách vojsk.

Principy, které určují metody a způsoby přípravy a vedení operací a bojové činnosti operačních svazů všech druhů ozbrojených sil¹⁾ nazýváme **základními, obecnými zásadami operačního umění**. Tyto obecné zásady mají stejný význam a závaznost pro všechny operační svazy a na základě nich každý druh ozbrojených sil rozpracovává teorii použití svých sil a prostředků.

Sovětské operační umění vytyčuje pro svazy všech druhů ozbrojených sil tyto obecné zásady:

1. **Stálá vysoká bojová pohotovost operačních svazů** k splnění libovolných úkolů. To má zvláštní význam při zahájení války, kdy je třeba zmařit napadení nepřítele a získat iniciativu. K tomu je třeba organizovat uvádění vojsk do zvýšené a plné bojové pohotovosti.

V době míru může být stav bojové pohotovosti operačních svazů druhů ozbrojených sil různý, v závislosti na vojenskopolitické situaci a mezinárodním napětí.

2. Rozhodnost cílů a velký prostorový rozmach operací

Rozhodnost cílů operací je založena na možnostech rychlého zničení nepřítele hromadným použitím jaderných zbraní, využití pohyblivosti a manévru schopnosti všech druhů ozbrojených sil a druhů vojsk, umění velet vojskům a

¹⁾ Bojové úkoly plní operační svazy druhů ozbrojených sil různými způsoby. Svazy raketových vojsk strategického určení — jadernými údery; svazy pozemních vojsk (fronty a armády) — vedením operací; svazy PVOS — vedením bojové činnosti; svazy dálkového letectva — vedením bojové činnosti, svazy válečného loďstva — vedením námořních operací.

řídít je i ve složitých situacích a na vysokých morálních a bojových kvalitách vojsk. Tyto faktory dovolují vést hluboké operace, ve vysokých tempech a plnit jejich cíle v krátkých časových lhůtách.

Tak např. raketová vojska strategického určení vedou údery na kontinentálním válčišti, ale i zaoceánském, pozemní vojska ve „strategických operacích na válčištích“ vedou útok do celé hloubky válčiště. Vzdušné síly plní úkoly podle jednotlivých druhů, tzn. dálkové letectvo nejenom na válčišti, ale i na jiných kontinentech, frontové letectvo působí společně s pozemními vojsky ve „strategické operaci na válčišti“ a dopravní letectvo zabezpečuje manévry silami a prostředky nejen v hranicích jednoho válčiště, ale i mezi válčišti. Válečné loďstvo vede operace nejenom na mořských válčištích (Baltické, Středozemní moře apod.), ale i na oceánských válčištích. Vojska PVOS vedou bojovou činnost na celém území státu i na válčišti.

Přitom nové perspektivní zbraně, jakými jsou kosmické prostředky, dále zvyšují možnosti ničit nepřítele. Zabezpečují tím další růst rozhodnosti cílů a prostorového rozmachu operací.

3. Cílů soudobých operací lze dosáhnout jen společným úsilím operačních svazů všech druhů ozbrojených sil, za rozhodující úlohy raketových vojsk strategického určení (tj. mezikontinentálních raket a raket středního dosahu) — jinými slovy, lze je dosáhnout jen za předpokladu další organizované a trvalé součinnosti.

Sovětské vojenské umění rozeznává **strategickou, operační a taktickou součinnost.**

Strategickou součinností slaďujeme úsilí operačních svazů druhů ozbrojených sil k dosažení strategických cílů. Tuto součinnost organizuje Hlavní velení na základě jediného zámyslu a plánu, přičemž hlavní otázkou je součinnost raketových vojsk strategického určení s operačními svazy ostatních druhů ozbrojených sil.

Pod pojmem **operační součinnost** rozumíme sladění úsilí operačních svazů ke splnění úkolů v operaci na jednom strategickém nebo operačním směru. Organizují ji velitelé operačních svazů.

Taktickou součinností organizují velitelé operačních svazů, svazků a útvarů mezi svazky, útvary a druhy vojsk k vedení sladěné bojové činnosti.

Hlavní otázkou operační a taktické součinnosti je sladění použití jaderných zbraní a činnosti vojsk. Zvláště pečlivě je třeba organizovat součinnost při jaderném úderu v operacích na začátku války.

4. Novou zásadou operačního umění je, že **hlavním prostředkem ničení nepřítele jsou raketové jaderné zbraně** (jen v podmínkách války vedené bez jaderných zbraní je to dělostřelectvo a letectvo).

Pro názornost účinnosti jaderných zbraní mohu uvést toto srovnání: jedna salva 1. Běloruského frontu v berlínské operaci představovala 2 234 tun trhavin, kdežto jedna salva jen jaderných prostředků soudobého frontu obnáší 5—10 miliónů tun.

Raketové jaderné zbraně umožňují současně a překvapivě ohromné ztráty, takže jejich dovedným používáním lze podle potřeby měnit poměr sil ve svůj prospěch a vytvářet potřebné mezery v operačním učlenění (bojové sestavě nepřítele). Přes neustálý růst počtu jaderných zbraní používaných v operacích, je třeba s jejich pomocí řešit jen hlavní úkoly. Současně s tím nabývá na důležitosti boj s prostředky jaderného napadení nepřítele.

Dosažená úroveň jaderných a raketových zbraní není konečná. Je dále zvyšována a zlepšována jejich efektivnost, mohutnost, přesnost apod.

5. Zásada hromadného použití sil a prostředků na hlavních směrech zůstává v platnosti, ovšem změnily se způsoby jejich soustřeďování.

Hromadné použití sil a prostředků je možné jen v podmínkách jejich rozptýleného učlenění. Přitom odpadá nutnost vytvářet takové hustoty a poměry sil a prostředků, jak tomu bylo podle zkušeností z Velké vlastenecké války. Převahu nad nepřítelem vytváříme použitím jaderných zbraní a údery tankových sil.

Stanovení hlavního úderu si zachovává i v podmínkách jaderné války svůj význam. Je však třeba pod ním chápat souhrn jaderných úderů a rozhodné činnosti vojsk na směrech. Hlavní úder vedou především prostředky jaderného napadení a vojska (hlavně tanková) s cílem zničit raketové jaderné prostředky nepřítele a hlavní uskupení jeho vojsk. Vedlejší údery vedou zbytky jaderných zbraní a vojsk ke zničení ostatních uskupení nepřítele, čímž spolupůsobí při ničení hlavních sil nepřítele.

Při výběru hlavního i vedlejších úderů je třeba správně stanovit úkoly a cíle jaderných úderů a sladit se směry činnosti vojsk (tyto směry musí vycházet na boky a týly a zabezpečovat zničení nepřítele).

6. Boj o iniciativu a její pevné udržení má zvláštní význam při zahájení války, kdy se obě strany snaží splnit úkoly v krátkých časových lhůtách. Nejdůležitějším předpokladem úspěšného uchopení iniciativy je zmaření jaderného útoku nepřítele. To můžeme dosáhnout prvním jaderným úderem raketových vojsk strategického určení spolu s dálkovým letectvem, pozemními vojsky a válečným loďstvem, odražením překvapivého vzdušného napadení nepřítele a ckmžitým rozvinutím aktivní činnosti operačních svazů všech druhů ozbrojených sil.

7. Další zásadou, která je založena na použití jaderných zbraní a vysoké pohyblivosti vojsk, je vysoce **manévrovací činnost**. Tato činnost je nezbytná ke splnění úkolů v krátkých lhůtách a současně zabezpečuje uchopení i udržení iniciativy a zachování bojeschopnosti.

Způsoby a formy manévru operačních svazů jednotlivých druhů ozbrojených sil mají své zvláštnosti, které vyplývají z výzbroje, techniky apod.

8. Všestranné zabezpečení operací je dáno zásadou, jejíž náplň se mění zavedením nových prostředků ozbrojeného zápasu (např. OPZHN v souvislosti s jadernými zbraněmi). Zvětšování rozmachu operací vedlo k růstu významu průzkumu všeho druhu, roste význam materiálního a technického zabezpečení vzhledem k růstu spotřeby a oklamání nepřítele s cílem změnit poměr sil.

9. Všestranná příprava a organizace operací a bojové činnosti, nepřetržitě a pevné velení vojskům. Jejich význam roste v souvislosti s vedením nepřetržitě bojové činnosti vojsk a se zkracováním lhůt pro přípravu operací operačních svazů a usměrňovat jejich úsilí na splnění zadaných úkolů a dosažení cílů operací.

* * *

Na závěr chci zdůraznit, že v souladu se zákony dialektiky, **obecné zásady sovětského operačního umění nejsou trvalé a neměnné.** Jejich **zvláštností je, že neomezuji specifické stránky samotných částí teorie použití operačních svazů jednotlivých druhů ozbrojených sil.** Ve svém souhrnu se však projevují jako jediný proces.